

Utopie van de vrije markt-9

Een filosofisch kijk op Atlas in staking

Maieutiek 2020

1

Teveel of te weinig vrije markt?

- Alternatieven voor de vrije markt (Pikkety, Raworth)
- Andere doorsnijdingen van het probleem van het goede leven (Harari, Blom).
- Stel straks zijn we de drie utopieën voorbij, wat dan?
- De realiteit is dat links en rechts niet meer bestaan, maar als de uitersten wegvallen dan verdwijnt ook het midden.
- Problemen die aan de basis liggen van de drie grote utopieën zijn niet voorbij.
- Natiestaten, multinationals en nieuwe vormen van macht via data en technologie.
- Kunnen we utopieën sturen of niet? Perspectieven veranderen, maar op grond waarvan?
- Hebben we utopieën nodig of idealen of waarden?

2

De verwachtingen van de vrije markt waren:

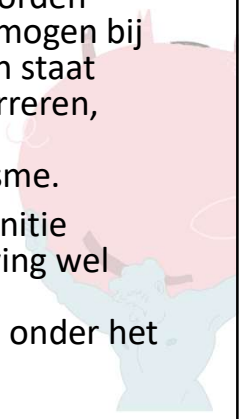
1. Eerlijke concurrentie op basis van kennis, kunde en inspanning dus meritocratie,
2. Vooruitgang, welvaart en beschaving,
3. Onzichtbare hand die het eigenbelang ook het algemeen belang laat dienen,
4. Meer vrijheid en gelijkheid,
5. Meer rationele keuzes die beloond worden en dus wordt de rationaliteit ook vergroot,

3

De struikelblokken

1. Eerlijke concurrentie en meritocratie worden geblokkeerd door de ophoping van vermogen bij een enkeling, wat grote investeerders in staat stelt kleine ondernemers weg te concurreren, ideeën en patenten op te kopen en de meritocratie te vervangen door nepotisme.
2. Dat wat de markt vraagt is niet per definitie beschavend. Waar de roep om beschaving wel opkomt zien we dat grote bedrijven ondemocratisch ingrijpen in de vrijheid onder het mom van beschaving.

4

Struikelblokken

3. Concurrentie, nut en efficiëntie zijn ondertussen dermate van invloed dat de hele samenleving elkaar ziet als consument of producent, maar ook als nuttig of nutteloos. Andere waarden en relaties zijn nauwelijks meer uitlegbaar.
4. Waar de vrijheid en gelijkheid eerst toenamen, zien we nu dat vrijheid en gelijkheid gekocht kunnen worden. Alles van een studieplek en televisiezender tot een wachtrij-loze ervaring in een pretpark heeft een prijs.

5

Struikelblokken

- De rationaliteit die moet toenemen door de markt heeft het steeds moeilijker omdat het nu niet meer gaat om toegang tot informatie. Kliks en kijkcijfers tellen. (https://www.nrc.nl/nieuws/2026/09/10/ De bieb als huiskamer)
- De onoverzichtelijkheid van de markt maakt het onmogelijk om als consument het aanbod te bepalen door wel of niet te kopen. AI gedreven prijzen spelen op de persoon. (NOS 28 september-2026)
- Het klimaat, de aarde, het milieu waren voor de oorspronkelijke vrije markt denkers helemaal niet aan de orde en deze zijn daardoor ook lastig te plaatsen binnen de theorie.

6

Alternatieven

- Fascisme, communisme (neomarxisme) en meer vrije markt (neoliberalisme) zijn niet weg uit het denken over oplossingen voor de problemen waar we nu voor staan.
- De problemen van nu zijn te complex en daardoor is er weer ruimte voor een utopische benadering die gebruik maakt van de voordelen van de utopie; De ervaring heeft geleerd dat ‘wie je de hemel op aarde belooft meestal de hel brengt’.
- De meer genuanceerde stemmen worden zelf vaak voor radicaal uitgemaakt.

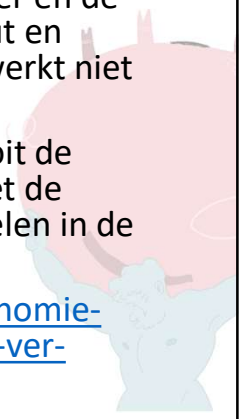

7

Piketty

- De armen worden armer en de rijken rijker en de ontstane kloof is niet meer door inzet, nut en spaarzaamheid te dichten; het systeem werkt niet (meer).
- Het systeem wat wel werkte was ook nooit de markt, maar de ideologie erachter. Die liet de arbeiders en de armen wel of niet meedelen in de opbrengsten, zegt Piketty

https://www.trouw.nl/nieuws/om-die-economie-piketty-heeft-gelijk-maar-hij-gaat-nog-niet-ver-genoeg~b2a24b0c/

8

Bregman pleit voor basisinkomen en belasting betalen

Gratis geld voor iedereen. (link op website)

- Experiment waarbij daklozen geld kregen en tot ieders verbazing dit rationeel gingen inzetten voor een beter leven op de langere termijn. Rationaliteit als vaardigheid vinden we bij arm en rijk en kun je niet (meer) aflezen aan iemands positie in het leven.
- Werk is niet langer (als ooit) een manier om op een gelijkwaardige manier aan de samenleving deel te nemen.
- Belastingen worden ontweken waardoor het verwachtte *trickle-down effect* stopt.

https://www.youtube.com/watch?v=P8ijiLqfXP0

9

Donut economie (raworth)

10

Gevaren liggen op de loer

- Werk= waardigheid wordt een probleem in een markt die steeds effectiever kan produceren en meer en meer overbodigen kent.
- Moraal is nodig, maar wie bepaalt de moraal? Als niet de markt, wie dan? Facebook?
- Economen kijken nu naar een andere verdeling van geld/ rijkdom, maar is geld nog wel het belangrijkste bezit van de komende decennia? Zijn data niet de nieuwe bron van rijkdom en macht?
- Hoe krijgen we het aangewakkerde egoïsme en het idee van het autonome individu weer onder controle zonder te vervallen in overheidspaternalisme en staatsraison?

